

GUARANÍ

TERRITORIS ON ES PARLA

El guaraní o avañe'ẽ es parla a diverses àrees d'Amèrica del Sud, especialment a les ribes dels rius Paranà i Paraguai. És parlada en els següents estats: el Paraguai (on hi ha una majoria de parlants de guaraní) i, més minoritàriament, a l'Argentina (Corrientes i Misiones) i part de Bolívia (als departaments de Santa Cruz, Tarija i Chuquisaca).

DIVERSITAT INTERNA/ VARIACIÓ GEOGRÀFICA

La varietat més parlada és la del Paraguai i s'anomena *jopará*, fortament influïda per l'espanyol. Hi ha varietats més conservadores parlades per grups tribals com els Chiripá (anomenats Nhandéva al Brasil), els Mbyá i els Paĩ-Tvyterã (o Kaiová).

NOMBRE APROXIMAT DE PARLANTS AL MÓN

Es calcula que el parlen uns cinc milions de persones al món.

ESTATUS JURÍDIC I DE FACTO

És una de les llengües oficials del Paraguai des de 1992 al costat del castellà, i és la llengua materna de gran part de la població d'aquest país. Sobreviu com a llengua minoritària a àrees de l'Argentina (Corrientes i Misiones), del Brasil (Mato Grosso do Sul i Paranà) i de Bolívia. Al Paraguai, on és molt més majoritària, és utilitzada per gran part de la població. La variant que s'hi parla s'anomena *jopará*, i està fortament influïda per l'espanyol. Des dels anys 80, es fan esforços per construir un sistema educatiu bilingüe en aquesta llengua i en castellà tot i que a la pràctica no es du a terme l'educació en guaraní a totes les escoles. Així doncs, tot i que és força parlada al Paraguai, està en procés de substitució pel castellà.

Fora de Paraguai el guaraní es troba en un estatus de subordinació respecte les llengües de la colonització. Tot i així és oficial a la província argentina de Corrientes (juntament amb el castellà), i és una de les llengües indígenes oficials de Bolívia des de l'any 2000 i està inclosa a la Constitució Política de Bolívia des de 2009.

Des del 2006, a petició del Paraguai, el guaraní és llengua oficial de Mercosur, al costat de l'espanyol i el portuguès.

FILIACIÓ

Grup de famílies tupí (relacionades amb les famílies del Carib) - Família Tupi-Guaraní (com el tupinambá, la llengua que era utilitzada a les costes del Brasil abans del s.XIX).

ESTATUS oralitat / escriptura

El guaraní és una llengua escrita tant en literatura com en institucions acadèmiques i el sistema d'escriptura que la codifica és l'alfabet llatí. El nom del guaraní en aquesta llengua s'escriu de la següent manera: *avañe'ẽ*

TRETS FORMALS BÀSICS

Fonètica

1. En guaraní no hi ha el so de //, i per aquest motiu poden tenir dificultats per pronunciar-lo en català.
2. En guaraní no hi ha la mateixa oposició entre *r* vibrant i bategant que en català, i per això poden tenir problemes a l'hora de distingir-les i produir-les en català.
(la *r* vibrant pot ser-hi en préstecs, però se sol pronunciar com la *r* del francès).
3. En guaraní cap paraula acaba en consonant, i per això poden afegir petits sons vocàlics al final de les paraules que en català acaben en consonant.

4. Habitualment la síl·laba tònica dels mots guaraní és l'última, i per això és possible que facin agudes les paraules catalanes en parlar aquesta llengua.

Morfologia i sintaxi

1. En guaraní els noms no tenen distinció de gènere (però sí de cas), i poden tenir dificultats per flexionar en català i per fer concordar tots els elements del sintagma. És possible que generin sintagmes, per exemple, com *Les colors vives*.
2. En guaraní no hi ha morfema de plural (encara que hi ha afixos que assenyalen la noció de grup i alguns quantificadors), per aquest motiu poden tenir dificultats per flexionar i fer concordar en nombre els mots en català.
3. En guaraní hi ha prefixos de persona que equivalen a algunes nocions que en català es vehiculen mitjançant pronoms (per exemple l'agent o el pacient d'accions vehiculades pel verb). Per aquest motiu poden tenir dificultats amb el sistema verbal i pronominal del català.
4. L'ordre de les oracions en guaraní sol ser subjecte-objecte-verb (encara que ocasionalment també fan servir altres ordres), per això, quan comencen a parlar en català poden cometre errors d'ordre i col·locar complements davant del verb.
5. En guaraní hi ha posposicions (que són com preposicions però col·locades a darrere del sintagma), i per això poden tenir dificultats a l'hora d'ordenar els elements de l'oració en català.
6. En guaraní, els verbs s'encadenen sense senyals de subordinació sintàctica i per aquest motiu poden tenir dificultats per posar nexes a les oracions subordinades del català. Poden dir, per exemple, oracions com ara *Vull compris patates* en lloc de *Vull que compris patates*.

LLENGUA I INTERACCIÓ SOCIAL

hola

mba'éichapa

adéu

tereiko porâ

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

com estàs?	mba'éichapa	gràcies	aguyje, aguije
bon dia	mba'e la porte, mba'éichapa	felicitats, sort!	vy'apavê nendive
bona tarda	mba'éichapa nde ka'aru		

LÈXIC

Algunes realitats són anomenades de manera diferent en guaraní i en català. Aquí recollim alguns exemples de camps semàntics bàsics:

Parts del cos, emocions i trets del caràcter

En guaraní, el mot per a 'cor', *ñe'â*, també es refereix a les entranyes. Passa el mateix amb el fetge: la paraula *py'akue* designa tant 'fetge' com 'budells'. A banda d'aquests valors literals, la paraula per a 'cor' també té altres nocions semàntiques, com ara 'pensament' i 'ànima'. A més a més, és considerat, com en català, la seu d'alguns sentiments i emocions.

Termes de parentiu

En guaraní no només hi ha mots diferents per a germà i germana sinó que les paraules mostren altres distincions semàntiques com l'edat o la filiació:

germà (d'una dona)	kyvy	germana (d'un home)	teindy
germà gran	tyke'y	germana gran	tyke, tykéra
germà petit	tyvýra	germana petita	kypy'y

Expressió del temps

Els dies de la setmana i els mesos de l'any es fan juxtaposant el mot per a 'dia' o 'mes' amb el numeral corresponent (així, diumenge és el 'dia u' i dimecres el 'dia quatre', o el maig el 'mes cinc' i l'agost el 'mes vuit':

dilluns	arakôî	divendres	arapoteî		
dimarts	araapy	dissabte	arapokôî		
dimecres	ararundy	diumenge	arateî		
dijous	arapo				
gener	jasyteî	maig	jasypo	setembre	jasyporundy
febrero	jasykôî	juny	jasypoteî	octubre	jasypa
març	jasyapy	juliol	jasypokôî	noviembre	jasypateî
abril	jasyrundy	agost	jasypoapy	desembre	jasypakôî

Sistema numeral

El sistema numeral del guaraní és de base cinc, és a dir, els mots per als nombres són diferents fins al cinc, i a partir d'aquí els altres números es creen amb aquesta base i mitjançant operacions aritmètiques (per exemple el número 6 s'anomena *potêi*, literalment 5+1).

1	Peteî	8	Poapy	5+3
2	Mokôî	9	Porundy	5+4
3	Mbohapy	8	Poapy	5+3
4	Irudy	10	Pa	10
5	Po	11	Pateî	10+1

6	Poteî	5+1	12	Pakôï	10+2
7	Pokôï	5+2	13	Paapy	10+3
			14	Parundy	10+4

ESTATUS CULTURAL DE LA LLENGUA

Abans de la conquesta europea d'Amèrica del Sud, els parlants de llengües de la família Tupi-Guaraní (del qual el Guaraní en forma part) es van expandir territorialment, i per aquest motiu tenen molta presència al Paraguai. La primera gramàtica del guaraní va ser escrita per un jesuïta, Antonio Ruiz de Montoya (1640). El guaraní modern del Paraguai és diferent de la llengua descrita per Montoya.

RECURSOS SOBRE LA LLENGUA DISPONIBLES A BARCELONA

- Asociación de cultura y arte guaraní. Paraguay en Barcelona. <http://www.paraguayenbarcelona.com/item/asociacion-de-arte-y-cultura-guarani>
- Associació de paraguaians de Molins de Rei: <http://www.totdtot.com/es-presenta-lassociacio-de-paraguaians-de-molins-de-rei/>
- Casal argentí de Barcelona: <http://www.casalargentino.org/>
- Centre bolivià català: <http://www.centreboliviacatala.cat/>

EFEMÈRIDES DESTACADES DEL CALENDARI FESTIU (associat a llengua/cultura)

25 d'agost: dia de la llengua guaraní, per celebrar que el 1967 la constitució del Paraguai li va atorgar l'estatus de llengua cooficial.

BIBLIOGRAFIA

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

Zajícová, L.: “Actituds i usos del guaraní al Paraguai” a *Llengües vives a l’Amèrica Llatina*, Lluís, A. i Vidal Folch / A. Palacios: IV Jornadas Internacionales sobre Indigenismo Americano. UAM. Institut Català de Cooperació Iberoamericana.

Portal Guarani (consulta: novembre de 2016): www.portalguarani.com

Moreno, J.C. (2003): *El universo de las lenguas*. Castalia. Madrid

Ramírez, G. i W. Lustig: *Diccionario Guarani Interactivo*. Disponible a: <http://www.uni-mainz.de/cgi-bin/guarani2/diccionario.pl>. Universitat de Mainz.

Ringmacher, M. (1989): “Los modelos tipológicos y la descripción del Guarani”. *Amerindia*, 14.

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona